

Anna Piotrowicz-Krenc

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1969-3877>

e-mail: anna.piotrowicz@amu.edu.pl

Małgorzata Witaszek-Samborska

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8501-561X>

e-mail: malgorzata.samborska@amu.edu.pl

Anglicyzmy w najnowszej polszczyźnie (na podstawie *Wielkiego słownika języka polskiego PAN*)

Anglicisms in modern Polish
(discussed on the basis of *Wielki słownik języka polskiego PAN*)

Abstrakt

Przedmiotem analizy w artykule są leksemy z *Wielkiego słownika języka polskiego PAN* opatrzone w nim informacjami: genetyczną o proveniencji angielskiej oraz chronologiczną o obecności w tekstach polskich od XXI w. Autorki zgromadziły w ten sposób 238 będących anglicyzmami haseł oraz 267 jednostek leksykalnych odpowiadających wyróżnionym znaczeniom. Oś konstrukcyjną artykułu stanowi analiza semantyczna, a dokładniej: sferyczna i polowa nowych anglicyzmów. Najliczniej występują one w sferach CODZIENNE ŻYCIE CZŁOWIEKA oraz CZŁOWIEK I TECHNIKA. Zaskakująco mało jest ich w sferze CZŁOWIEK JAKO ISTOTA PSYCHICZNA. W strukturze polowej najwięcej jest ich w polu „Choroby”, ważnymi domenami wpływów angielskich są też pola: „Komunikacja na odległość”, „Transport” i „Sport”. Analiza semantyczna potwierdziła, że nowe importacje z języka angielskiego wpisują się w obszary rzeczywistości ważne dla współczesnego człowieka oraz te, które lingwiści wskazywali już wcześniej jako sfery wpływów tego języka.

Słowa kluczowe: neologizmy, zapożyczenia, anglicyzmy, słownik języka polskiego

Abstract

The article analyses lexemes excerpted from *Wielki słownik języka polskiego PAN* [Polish Academy of Sciences Great Dictionary of Polish], which provides genetic information about their English origin and chronological information about their presence in Polish texts since the beginning of the 21st century. In this way, the authors of the present study collected 238 21st-century entries that are anglicisms and 267 lexical units corresponding

to the distinguished meanings. The article focuses on semantic analysis, specifically sphere and field analysis, of new anglicisms. They are most numerous in the domains of HUMAN EVERYDAY LIFE and HUMAN AND TECHNOLOGY. Surprisingly, there are few of them in the domain of HUMAN AS A MENTAL BEING. In the field structure, they are most numerous in the "Diseases" field; the fields of "Distance Communication," "Transport," and "Sport" are also significant domains of English influence. The undertaken semantic analysis confirmed that new imports from English fit into the areas of reality that are important for modern man and those that linguists have previously indicated as areas of influence of this language.

Keywords: neologisms, borrowings and loanwords, anglicisms, Polish language dictionary

1. Wprowadzenie

Powszechnie uświadamiany jest silny wpływ języka angielskiego na język polski w drugiej połowie wieku XX i w wieku XXI. Wystarczy wspomnieć chociażby o znanych publikacjach Elżbiety Mańczak-Wohlfeld (np. 1995, 2006, 2007, 2008, 2012, 2021), Alicji Witalisz (np. 2007, 2015, 2016, 2022), Elżbiety Mańczak-Wohlfeld i Alicji Witalisz (np. 2019) czy Marcina Zabawy (2012, 2017a, 2017b, 2024) i niedawno wydanym *Nowym słowniku zapożyczeń angielskich w polszczyźnie* (Cierpich-Kozieł, Mańczak-Wohlfeld, Witalisz 2025). W marcu 2025 r. na posiedzeniu Komisji Językoznawstwa Polskiej Akademii Nauk Oddział w Krakowie Piotr Źmigrodzki wygłosił interesujący referat pod tytułem *Słownictwo XXI-wieczne w „Wielkim słowniku języka polskiego PAN” – zasób, charakterystyka ogólna, perspektywy badawcze*, a artykuł (do którego będziemy się odwoływać) pod nieco zmienionym tytułem *Słownictwo XXI-wieczne w „Wielkim słowniku języka polskiego PAN” – zasób i charakterystyka ogólna* ukazał się w czasopiśmie „LingVaria” (Źmigrodzki 2025). Wskazując perspektywy badawcze, referent zachęcał do korzystania z nowej funkcjonalności witryny tego słownika, jaką jest chronologizacja w ustawieniach zaawansowanego wyszukiwania. Zainspirowane tą zachętą, uznaliśmy, że ciekawe może okazać się sprawdzenie, jakie XXI-wieczne zapożyczenia angielskie zarejestrowano w tymże dziele leksykograficznym. Przyjmuje się bowiem, że odnotowanie nowej jednostki leksykalnej w słowniku ogólnym jest sygnałem jej ustabilizowanego statusu w systemie językowym. W teorii kultury języka jednostkę taką nazywa się zmianą językową w odróżnieniu od jej wcześniejszego statusu – innowacji uzupełniającej (por. Markowski 2018: 43).

W ustawieniach zaawansowanych WSJP PAN uwzględniliśmy zatem następujące parametry: w sekcji „Wyszukiwanie według chronologizacji” zaznaczyliśmy jako „stulecie” XXI w. i „rok” od 2001 oraz w sekcji

„Wyszukiwanie według języka pochodzenia” opcje: ang[ielski], ang[ielski] amer[ykański] i ang[ielski] austral[ijski]. Otrzymałyśmy w ten sposób 238 haseł spełniających takie warunki. Hasła te to opracowane w WSJP PAN jednosegmentowe zapożyczenia właściwe¹. Jednostek leksykalnych (leksemów), liczonych w ten sposób, że każde znaczenie to odrębna jednostka, jest 267. Za Mirosławem Bańką przyjmujemy bowiem, „że leksemów jest tyle, ile znaczeń, innymi słowy – że nie ma leksemów wieloznacznych” (2002: 26). W dalszych partiach artykułu dane liczbowe odnoszą się zatem zawsze do zbioru 267 jednostek leksykalnych. Zaznaczyć należy, że jest wśród nich 7 haseł (równych 7 jednostkom leksykalnym) o etymologii niepewnej (*banglać*, *dissować*, *fonoholik*, *progresywy*, *slam*, *trads* i *wapować*), gdyż opatrzonych w WSJP PAN informacją „może z *ang.*”. Dodajmy, że w analizowanym zbiorze uwzględniamy internacjonalizmy (oznaczone w WSJP PAN skrótem *internac.* i/lub skrótami kilku języków, w których występują, np. *alterglobalizm* – *internac. ang.* alter-globalisation, *Alterglobalizm*, z *ang.* alternative globalisation, *mizofonia* – *ang.* misophonia, *fr.* misophonie, *niem.* Misophonie, *gr.* mīsos ‘nienawiść’ + *gr.* phōnē ‘dźwięk, głos’).

2. Udział anglicyzmów w nowym słownictwie XXI w.

We wspomnianym artykule Piotr Żmigrodzki podaje, że w marcu 2025 r. w WSJP PAN zarejestrowanych było 2677 haseł XXI-wiecznych, a 3264 podhaseł odpowiadających wyróżnionym znaczeniom, czyli – w przyjętej przez nas terminologii – jednostkom leksykalnym. Oznacza to, że zaledwie niecałe 9% XXI-wiecznych haseł w WSJP PAN (co 11 hasło) to ustabilizowane w polszczyźnie anglicyzmy właściwe. W odniesieniu do jednostek leksykalnych jest to 8,2%. Potwierdza to racjonalne opinie lingwistów o braku zagrożenia tożsamości naszego języka zalewem pożyczek angielskich (por. Mańczak-Wohlfeld red. 2010: 13–15). Niewiele jest wśród nich haseł przejętych z odmian amerykańskiej (6) i australijskiej (1). Amerykańskie to: *dissować/disować* ‘dyskredytować kogoś w dobitnym i złośliwym ataku

¹ W WSJP PAN „[i]nformację chronologizacyjną [...] mają wyłącznie hasła jednosegmentowe (w tym funkcyjne)” (Żmigrodzki 2025: 77). Nie podaje się takiej informacji przy nazwach własnych i skrótach. „Informacja chronologizacyjna w WSJP PAN dotyczy lematu, nie uwzględnia różnych znaczeń wyrazu. [...] nie obejmie także nowych znaczeń dodawanych do haseł wcześniej opracowanych. Nie ma bowiem, przynajmniej w tej chwili, technicznej możliwości ich wyodrębnienia, a gdyby nawet była, nie byłoby pewności, że dane znaczenie jest zupełnie nowe, czy na przykład nie przeoczono go wcześniej, a później brak ten uzupełniono” (Żmigrodzki 2025: 78, 81).

słownym lub reakcji na czyjąś wypowiedź lub prowokację'² (może ang. amer. *diss* 'pogardzać, traktować z pogardą'), *hospitalista* 'w Stanach Zjednoczonych Ameryki: lekarz medycyny ogólnej, zajmujący się koordynacją opieki nad pacjentem i kierowaniem go do poszczególnych specjalistów, pracujący w szpitalu lub prowadzący praktykę samodzielną' (ang. amer. *hospitalist*), *millenials* 'osoba urodzona między 1980 a 2000 rokiem' (ang. amer. *millenial*, lm -s), *penthouse* 'duży apartament znajdujący się na najwyższym piętrze budynku mieszkalnego' (ang. amer. ts.), *sabak/sabacc* 1. 'hazardowa gra karciana, w którą grają bohaterowie filmów z serii „Gwiezdne wojny”, polegająca na tym, że gracze muszą ułożyć kombinację kart wartą 23 lub -23 punkty', 2. 'w grze w sabaka: kombinacja kart, która jest warta 23 lub -23 punkty' (ang. amer. *sabacc*) oraz *slam* 'występy na żywo, podczas których uczestnicy przedstawiają własne teksty poetyckie lub prozatorskie przed oceniającą je publicznością' (może ang. amer. (*poetry*) *slam*). Jedyne zapożyczenie z odmiany australijskiej to *lamington* 'ciastko przyrządzone z kawałka ciasta biszkoptowego, oblanego czekoladową masą i obsypanego warstwą wiórków kokosowych' (ang. austr. ts.).

Licznieszy zbiór tworzą pożyczki przejęte najprawdopodobniej z języka angielskiego, ale mające status internacjonalizmów (26). Sporo z nich (11) to zapożyczenia sztuczne: *alkoreksja*, *apateizm*, *aquaterapia* / rzadz. *akwaterapia*, *fonoterapia*, *makrominerał*, *mizofonia*, *postklerykalizm*, *skopofil* / rzadz. *skoptofil*, *sonoterapia*, *vigoreksja*, pozostałe zaś (15) to: *alterglobalizm*, *audyzm*, *bioterroryzm*, *cyberaktywizm*, *cyberteologia*, *dżihadysta*, *e-mobilny*, *emolient*, *islamofob*, *labioplastyka*, *mediokradata*, *parkour* / rzadz. *parkur*, *stewia*, *transfobia*, *waginoplastyka*.

3. Analiza semantyczna

Zacznijmy od analizy semantyki nowych anglicyzmów³. Korzystać będziemy z powszechnie przyjętej we współczesnym polskim językoznawstwie koncepcji sfer, pól i podpól Barbary Batko-Tokarz (2019). Podział tematyczny badanych tu zapożyczeń w znacznym stopniu odzwierciedla nazewnicze tendencje charakterystyczne dla polszczyzny XXI w. Z siedmiu sfer wyróżnionych przez krakowską badaczkę na pierwszym poziomie klasyfikacji dwie są zdecydowanie najliczniej wypełnione przez analizowane leksemy.

² W zakładce „Noty o użyciu”: „Wyraz często używany w odniesieniu do wykonania dyskredytującego kogoś utworu muzycznego w środowisku hiphopowym lub rapowym”.

³ W części artykułu dotyczącej semantyki przytaczane dane liczbowe odnoszą się do jednostek leksykalnych, a nie haseł.

Są to: CODZIENNE ŻYCIE CZŁOWIEKA (94 anglicyzmy, tj. 35,2%) oraz CZŁOWIEK I TECHNIKA (84, czyli 31,5%)⁴. Piotr Żmigrodzki podkreśla w swym artykule wzrost roli obu tych sfer w słownictwie XXI-wiecznym w stosunku do struktury charakterystycznej dla systemu leksykalnego polszczyzny w ogóle. W słownictwie przez niego analizowanym sfera CODZIENNE ŻYCIE CZŁOWIEKA ma – podobnie jak w poddanym tu oglądowi zbiorze anglicyzmów – rangę pierwszą, a CZŁOWIEK I TECHNIKA – trzecią. Dodajmy za autorem, że dla całości leksyki zarejestrowanej w WSJP PAN rangi obu tych sfer są znacznie dalsze (CODZIENNE ŻYCIE CZŁOWIEKA – 4, CZŁOWIEK I TECHNIKA – 7, tuż przed słownictwem atematycznym) (Żmigrodzki 2025: 89). Zauważmy, że o ile na sferę CODZIENNE ŻYCIE CZŁOWIEKA zapożyczanie leksyki z języka angielskiego wpływa w tym samym stopniu co inne mechanizmy kompletacji słownictwa, o tyle w sferze CZŁOWIEK I TECHNIKA rola importacji z tego języka jest dużo ważniejsza. Wynika to z ciągłego ogromnego wpływu właśnie angielszczyzny na rozwój terminologii technicznej i technologicznej. Kolejne rangi w klasyfikacji tematycznej nowych anglicyzmów zajmują sfery CZŁOWIEK W SPOŁECZEŃSTWIE (69 leksemów, tj. 25,8%) i CZŁOWIEK JAKO ISTOTA FIZYCZNA (65, czyli 24,3%). Ranga tej ostatniej (ranga 4) pokrywa się z jej rangą w strukturze słownictwa XXI-wiecznego w WSJP PAN, ale w sferze CZŁOWIEK W SPOŁECZEŃSTWIE udział anglicyzmów jest większy niż ogółu nowych leksemów (ranga 3 dla anglicyzmów, ranga 5 dla ogółu nowego słownictwa). Największa różnica między strukturą tematyczną słownictwa omawianego przez Piotra Żmigrodzkiego a nowymi pożyczkami angielskimi zachodzi w odniesieniu do sfery CZŁOWIEK JAKO ISTOTA PSYCHICZNA. W zbiorze wszystkich nowych leksemów zajmuje ona miejsce 2 (a w całym zasobie WSJP PAN ma nawet rangę 1), podczas gdy XXI-wieczne anglicyzmy w liczbie 52 (19,5%) sytuują ją dopiero jako 5. Pozostałe trzy sfery tematyczne: CZŁOWIEK I PRZYRODA (10 wyrazów, tj. 3,7%), KATEGORIE FIZYCZNE (4, tj. 1,5%) oraz SŁOWNICTWO ATEMATYCZNE (2 – 0,7%) zasilane są przez anglicyzmy w podobnie małym stopniu jak w całym nowym słownictwie (zbieżność rang: 6, 7 i 8).

Przejdźmy teraz do drugiego poziomu podziału w klasyfikacji Barbary Batko-Tokarz (2019), czyli do struktury polowej. Poniżej przedstawiamy 14 pól najliczniej zasilanych przez nowe anglicyzmy (tnz. > 10):

⁴ Zaznaczyć trzeba, że każda jednostka leksykalna może należeć do więcej niż jednej sfery i jednego pola, np. *phishing* to element pola „Prawo i łamanie prawa” ze sfery CZŁOWIEK W SPOŁECZEŃSTWIE oraz pola „Komunikacja na odległość” ze sfery CZŁOWIEK I TECHNIKA.

1. Choroby (38 jednostek leksykalnych, 14,2%), np. *audioholizm, floating, koronainfekcja, lokomat, waporyzer*.
2. Zasady współżycia społecznego (30, 11,2%), np. *bookcrossing, bullying, cyberaktywizm, mobber, stalking*.
3. Komunikacja na odległość (26, 9,7%), np. *hashtag, mobikieta, nick, smartphone, szerować*.
4. Transport (26, 9,7%), np. *bizjet, boarding, ebajk, gokarting, segway*.
5. Urządzenia i maszyny (25, 9,4%), np. *alkoblok, bangłać, digitizacja, elektromobilny, e-mobilność*.
6. Sport (24, 9%), np. *aeroboxing, cheerleading, downhill, longboard, plank*.
7. Czas wolny (21, 7,9%), np. *backpacking, batmaning, dogtrekking, plogging, scrapbooking*.
8. Ocena i wartościowanie (18, 6,7%), np. *ableizm, kokonizm, oversharing, pro-lifer, transfobia*.
9. Jedzenie i jego przygotowanie (17, 6,4%), np. *aeropress, energizer, food-pairing, owowegetarianizm, wrap*.
10. Ubranie (15, 5,6%), np. *brafitting, jogger, normcore, trendsetter, wadery*.
11. Działalność artystyczna człowieka (13, 4,9%), np. *bookcrossing, diss, procedural, scrapbooking, selfie*.
12. Relacje międzyludzkie (12, 4,5%), np. *cohousing, hejt, phubbing, prop-sować, stalking*.
13. Praca (11, 4,1%), np. *barbering, detailer, groomer, namingowiec, piercer*.
14. Biznes (11, 4,1%), np. *aromamarketing, coolhunting, dropshipping, multipak, offshoring*.

Okazuje się, że struktura połowa XXI-wiecznych zapożyczeń angielskich rangowo nie jest paralelna do omówionej struktury sferycznej. Pola tematyczne z pierwszej na liście rangowej sfery CODZIENNE ŻYCIE CZŁOWIEKA zajmują dalsze miejsca – 6, 7, 9 i 10 – wśród pozostałych pól, a najliczniej zasilane anglicyzmami pole „Choroby i ich leczenie” należy do sfery CZŁOWIEK JAKO ISTOTA FIZYCZNA mającej w strukturze sferycznej dopiero rangę 4. Paralelne wyniki dotyczą natomiast rangi sfer CZŁOWIEK W SPOŁECZEŃSTWIE (ranga 3) oraz CZŁOWIEK I TECHNIKA (ranga 2) i pól tematycznych: „Zasady współżycia społecznego” (ranga 2) z pierwszej wymienionej sfery, a także „Komunikacja na odległość”, „Transport”, „Urządzenia i maszyny” (rangi 3–5) z drugiej.

Porównanie stopnia zasilenia poszczególnych pól tematycznych przez anglicyzmy z udziałem wszystkich XXI-wiecznych leksemów w tych polach pozwala na konstatację o pewnych zbieżnościach występujących w obu zbiorach, ale i o istniejących między nimi różnicach. Podobieństwo dotyczy

przede wszystkim pola „Choroby i ich leczenie”, które w obu grupach słownictwa znalazło się na szczycie listy rangowej pól. Podkreślić warto, że świadczy to o tendencji do wzmożonego w XXI w. uzupełniania leksyki polszczyzny ogólnej przez terminologię związaną ze zdrowiem, co na płaszczyźnie językowej jest odbiciem współczesnego stylu życia. Jak wykazały badania Piotra Żmigrodzkiego, w całym zasobie haseł WSJP PAN pole to ma dopiero rangę 11.

Identyczna lub zbliżona jest też ranga sześciu innych pól w porównywalnych zbiorach nowego słownictwa. Są nimi: „Zasady współżycia społecznego” (anglicyzmy ranga 2, a ogół nowej leksyki – 4), „Czas wolny” (w obu ranga 7), „Ubranie” (w obu 10), „Działalność artystyczna człowieka” (w obu 11), „Relacje międzyludzkie” (w obu 13) i „Praca” (anglicyzmy – 13, ogół – 14). Odzwierciedla to obszary ludzkiej egzystencji istotne dla współczesnego człowieka.

O roli zapożyczeń właściwych z języka angielskiego w kompletacji zasobu leksykalnego wyraziście świadczą natomiast różnice na korzyść anglicyzmów w porównywanej strukturze polowej obu zbiorów. Analizowane nowe importacje w znacznym stopniu zasilają pola: „Komunikacja na odległość”, „Transport” i „Sport” – ich rangi to kolejno: 3, 4 i 6. Tymczasem rangi owych pól w odniesieniu do całości XXI-wiecznego słownictwa przedstawiają się następująco: 8, 12 i 16. Wysokie rangi pól „Komunikacja na odległość” oraz „Transport” w grupie analizowanych anglicyzmów nie dziwią, gdyż owe pola obejmują leksykę związaną z komputeryzacją i rozwojem nowych technologii. Na dynamicznie zwiększający się wpływ języka angielskiego na te dziedziny zwracano już uwagę (m.in. Witalisz 2016: 31–35; Zabawa 2017a, 2017b). Z kolei leksyka sportowa była w znacznym stopniu zasilana przez anglicyzmy od początku oddziaływania angielszczyzny na polszczyznę, co – jak widać – trwa do dzisiaj.

Zauważalna różnica na niekorzyść importacji w rangach pól tematycznych, do których należą nowe anglicyzmy oraz ogół nowych leksemów, zachodzi tylko w odniesieniu do dwu z nich: „Jedzenie i jego przygotowanie” (anglicyzmy – ranga 9, ogół słownictwa – 5) oraz „Biznes” (anglicyzmy – 14, ogół – 9). Może to nieco dziwić, szczególnie w odniesieniu do „Biznesu” ze względu na procesy globalizacyjne i dominującą w nich rolę języka angielskiego.

4. Analiza pragmatyczna

Wśród analizowanych zapożyczeń właściwych 125 (52,5% analizowanych anglicyzmów) to jednostki pragmatycznie nienacechowane, czyli nieopatrzone w WSJP PAN kwalifikatorem, a 113 (47,5%) – wyrazy różnorako

nacechowane. Nie odbiega to od proporcji między analogicznymi zbiorami w całym słownictwie XXI-wiecznym w tym słowniku (51,89% : 48,11%). W grupie nowych anglicyzmów nacechowanych pragmatycznie najwięcej jest wyrazów z kwalifikatorami specjalistycznymi dziedzinowymi (71, tj. 62,8%). Przeważają tu leksemy uznane przez redaktorów słownika za:

- medyczne (14): *alkoreksja*, *COVID-19*, *drunkoreksja* / rzadz. *drankoreksja*, *fonoterapia*, *hospitalista*, *labioplastyka*, *litotryptor*, *meteopatia*⁵, *mizofonia*, *parafilia*, *sonoterapia*, *twindemia*, *vigoreksja*, *waginoplastyka*;
- motoryzacyjne (11): *autodetailer* / rzadz. *auto detailer*, *autodetailing* / *auto detailing*, *cardetailing* / *car detailing*, *detailer*, *detailing*, *drift*, *drifter*, *drifting*, *elektromobilny*, *e-mobilność*, *e-mobilny*;
- sportowe (10): *bikejoring*, *bikepark* / rzadz. *bajkpark* / rzadz. *bike park*, *buggykiting*, *drift*⁶, *freediving*, *kalanetyka* / *calanetics* / *kalanetiks*⁷, *kitesurfer*, *kneeboard*, *parkour* / rzadz. *parkur*, *skitury* / rzadz. *skitoury*.

Popularność pożyczek angielskich w tych zakresach dziedzinowych łatwo uzasadnić prototypowością sportu i motoryzacji jako sfer wpływów kultury anglosaskiej, medycyna natomiast jest tym obszarem zglobalizowanej nauki z dominacją angielszczyzny, który – jak wspominałyśmy – silnie oddziałuje na terminologizację polszczyzny ogólnej.

Pozostałe leksemy opatrzone w słowniku kwalifikatorami specjalistycznymi dziedzinowymi reprezentują – już nie tak licznie – różne obszary ludzkiej działalności. Są to następujące kwalifikatory:

- kulinarne (5): *aeropress*, *brownie*, *foodpairing*, *lamington*, *wrap*;
- psychologiczne (4): *bullying*, *hodofobia*, *mizofonia*, *parafilia*;
- informatyczne (4): *offlajn* / *off line* / *off-line* / *offline*, *onlajn* / *on line* / *on-line* / *online*, *tag*, *walidator*;
- biznesowe (3): *condohotel* / *kondohotel*, *crowdfunding*, *offshoring*;
- handlowe (2): *naming*, *klipować* w zn. ‘zakładać na towar w sklepie specjalne klipsy, zabezpieczające go przed kradzieżą’;
- filozoficzne (2): *apateizm*, *dataizm*;
- filmowe (2): *biopic* / *biopik*, *procedural*;
- telewizyjne (1): *procedural*;
- reklamowe (1): *coolhunting* / *cool hunting*;
- religijne (1): *apateizm*;

⁵ Podany w słowniku jako częstszy wariant *meteoropatia* odnotowany został w zakładce „Chronologizacja” z datą 1974 r.

⁶ Liczba kwalifikatorów jest większa od liczby zapożyczeń, gdyż niektóre hasła opatrzone więcej niż jednym kwalifikatorem – por. *drift sport. mot.*

⁷ Podany w słowniku jako częstszy wariant *callanetics* odnotowany został w zakładce „Chronologizacja” z datą 1990 r.

- muzyczne (1): *diss*;
- lotnicze (1): *quadrokopter* / rzadz. *kwadrokopter*;
- kosmetyczne (1): *emolient*;
- biologiczne (1): *ekoholizm*;
- biochemiczne (1): *makrominerał*;
- botaniczne (1): *stewia*;
- elektryczne (1): *powerbank* / rzadz. *power bank*;
- elektroniczne (1): *bluejacking*.

W WSJP PAN wyróżnia się także 3 kwalifikatory specjalistyczne wielodziedzinowe – każdy z nich pojawił się przy XXI-wiecznych anglicyzmach:

- naukowe (9): *ableizm* / rzadz. *ablizm*, *akceleracjonizm*, *astroturfer*, *astroturfing*, *audyzm*, *bioprint*, *bioprinting*, *deafizm*, *disablizm*;
- kulturowe (2): *gamifikacja*, *prequel*;
- techniczne (2): *autolock*, *multiroom*.

Nadmienić tu trzeba, że mała liczba leksemów z pewnymi kwalifikatorami specjalistycznymi dziedzinowymi i wielodziedzinowymi (jak choćby *informatyczne*, *elektroniczne*, *biznesowe*, *muzyczne* czy *techniczne*) wynikać może z oszczędnego stosowania przez redaktorów słownika informacji o ograniczonej pragmatyce terminów.

Ze względu na zasięg stylistyczny nowe zapożyczenia angielskie należą do dwu odmiennych rejestrów – niskiego, potocznego (aż 22 leksemy) i wysokiego, książkowego (9). Hasła opatrzone kwalifikatorem *potoczne* to: *banglać*, *churching*, *dislajk* / rzadz. *dislike*, *drift*, *ecodriving* / rzadz. *ecodrajwing* / rzadz. *ekodrajwing* / rzadz. *ekodriving*, *fakap* / rzadz. *fuckup*, *hejt* / rzadz. *hate*, *hejter* / rzadz. *hater*, *jogger*, *koronainfekcja* / *korona infekcja*, *lajk* / rzadz. *like*, *offlajn*, *onlajn*, *pissing*, *procedural*, *progresywy*, *quadrokopter*, *shopperka* / *szoperka*, *trads*, *twindemia*, *tweet* / rzadz. *twit* / rzadz. *twitt*, *tweetować* / rzadz. *twitować*. Z kolei książkowe są: *ageizm* / rzadz. *ageism*, *armagedon*, *dżihadysta*, *fruktarianin*, *handicapizm* / *handikapizm*, *mediokrata*, *metroseksualny*, *procesować*, *skopofil* / rzadz. *skoptofil*.

Zasięg środowiskowy sygnalizowany jest wśród analizowanych anglicyzmów za pomocą dwu kwalifikatorów – ogólnego *środowiskowe* (10): *bios*, *cisgender*, *cisgenderka*, *flejers* / *flayers*, *genderqueerowy*, *klipować*, *misgenderować*, *owowegetarianizm*, *publikowy*, *szerować* oraz ograniczającego wiekowo *młodzieżowe* (1): *dissować* / *disować*.

Z grupy kwalifikatorów ekspresywnych przy nowych anglicyzmach wystąpiły dwa typy: *żartobliwe* (2): *banglać* i *ekoholizm* oraz *pejoratywne* (2): *mediokrata* i *plandemia*.

5. Stopień przyswojenia nowych anglicyzmów

Warto zaznaczyć, że większość zapożyczeń angielskich uznanych przez redaktorów WSJP PAN za na tyle ustabilizowane w polszczyźnie, iż należy je zarejestrować w słowniku, to pożyczki całkowicie przyswojone pod względem ortograficznym, fonetycznym i morfologicznym (130, tj. 54,6%), jak choćby: *dataizm*, *mobikieta*, *netoholik*, *parafilia*, *plandemia*, *skituring*, *skitury*, *skopofil*, *stewia*, *transfobia*, *waporyzować*. Często stają się też one podstawami dla konstrukcji słowotwórczych tworzonych za pomocą rodzimych formantów⁸, co obrazują takie derywaty, jak: *netoholiczny*, *netoholiczka* (od *netoholik*), *plandemiczny* (od *plandemia*), *skituringowy*, *skituringowiec* (od *skituring*), *stewiowy* (od *stewia*), *transfobiczny* i → *transfobicznie* (od *transfobia*), *waporyzator* (od *waporyzować*)⁹.

Znaczny zbiór (107 jednostek – 45%) tworzą również importacje częściowo zaadaptowane do systemu języka polskiego. Zazwyczaj podlegają one adaptacji morfologicznej właściwej¹⁰, ale są nieprzyswojone pod względem ortograficznym, przykładowo: *apetizer*, *autolock*, *bikepark*, *boyfriendly*, *coolhunting*, *crowdfunding*, *darkroom*, *shippować*, *vigoreksja*. Bywają też, podobnie jak leksemy całkowicie przyswojone, bazami dla formacji pochodnych, np. *crowdfundingowy* i → *crowdfundingowo* (od *crowdfunding*). Nieco problematyczny jest status rzeczowników *selfie* i *genderqueer*, których nie poddano adaptacji ortograficznej i morfologicznej właściwej, ale powstały od nich wyrazy pochodne – por. *selfiak* i → *selfiaczek*, *selfik* i → *selficzek*, *genderqueerowy*.

Zauważmy, że nierzadkim zjawiskiem jest funkcjonowanie nowszych pożyczek angielskich w postaciach wariantywnych, z których jedna jest przyswojona tylko częściowo, a druga całkowicie, np. *aquaterapia* / *akwaterapia*, *parkour* / *parkur*, *quadrokopter* / *kwadrokopter*, *shopperka* / *szo-perka*, *smartphone* / *smartfon*.

W analizowanym zbiorze wyjątkiem nieprzyswojonym ani pod względem ortograficznym, ani morfologicznym (zarówno fleksyjnym, jak i słowotwórczym) jest *brownie*.

⁸ Krystyna Waszakowa (2009: 93) nazywa to adaptacją słowotwórczą.

⁹ Z wymienionych tu derywatów w WSJP PAN nie odnotowano jeszcze przymiotników *plandemiczny* i *stewiowy*.

¹⁰ Termin ten, oznaczający przystosowanie zapożyczenia do polskich modeli słowotwórczych i fleksji w odróżnieniu od jego produktywności jako podstawy dla wyrazów pochodnych, stosujemy za: Witalisz (2016: 58).

6. Kategorie gramatyczne nowych anglicyzmów

Biorąc pod uwagę kategorię części mowy, łatwo zauważyć, że przeważająca część nowych anglicyzmów to rzeczowniki – 222, a więc aż 93,3%, a niewielkie klasy tworzą czasowniki – 10 (4,2%) i przymiotniki – 6 (2,5%). Dominacja rzeczowników wśród zapożyczeń angielskich jest ich cechą charakterystyczną w polszczyźnie w ogóle (np. rzeczowniki to 73,9% całego zasobu anglicyzmów w WSJP PAN), dlatego nie zaskakuje przy porównaniu podanej stratyfikacji gramatycznej badanych leksemów z udziałem części mowy w całości XXI-wiecznej leksyki w tym słowniku – rzeczowniki w niej to 49,94%, czasowniki 26,56%, a przymiotniki 11,62%. Wśród nowych pożytek skala owego zjawiska jest jednak przytłaczająca.

7. Chronologizacja

Dokładną roczną chronologizację haseł w WSJP PAN należy traktować ostrożnie. Redaktor naukowy WSJP PAN tak o tym pisze:

Wpisy w polu Chronologizacja są dokonywane podczas opracowywania danego hasła, na podstawie zasobu źródłowego wtedy dostępnego. Tymczasem zbiór zdigitalizowanych dokumentów dostępnych online stale się powiększa i nie jest wykluczone, że dla haseł opracowywanych kilka lat temu pojawiła się dokumentacja, która by pozwoliła przesunąć wstecz datę pierwszego poświadczenia. Ciągła weryfikacja tych danych nie jest jednak organizacyjnie możliwa. Zakładamy jednak, że mimo tych niedoskonałości informacja chronologizacyjna w WSJP PAN ma szansę stać się istotnym źródłem wiedzy dla badaczy polszczyzny (Żmigrodzki 2025: 78).

Jeśli jednak uwzględnić aktualną datację w WSJP PAN, chronologizacja badanych anglicyzmów przedstawia się następująco: aż 71% (169 wyrazów) z nich to hasła z dokumentacją źródłową z pierwszej dekady XXI w., 26,9% (64) z drugiej dekady, a dla 2,1% (5) haseł nie udało się ustalić daty rocznej (w zakładce „Chronologizacja” zamieszczono informację: „1 połowa XXI wieku”). Jak widać z przytoczonych danych, w WSJP PAN nie zarejestrowano dotąd żadnego zapożyczenia angielskiego po roku 2020. Potwierdza to obserwację Piotra Żmigrodzkiego: „Widoczna jest generalna tendencja spadkowa: im słownictwo nowsze, tym mniej go odnotowano w WSJP” (Żmigrodzki 2025: 80).

8. Podsumowanie

Sformułujmy jeszcze kilka uwag podsumowujących. Zapożyczenia angielskie, które współcześnie dominują wśród importacji z języków obcych, w zbiorze wszystkich nowych leksemów zasilających polszczyznę XXI w. i zarejestrowanych w WSJP PAN, nie stanowią tak licznej klasy formalno-genetycznej, jak można by przypuszczać, choć przypomnieć należy, że analizie nie poddałyśmy derywatów od nich tworzonych, pożyczek semantycznych oraz kalk i półkalk strukturalno-semantycznych. Minimalny jest udział założeń z amerykańskiej i australijskiej odmiany języka angielskiego, nieco liczniejszy zbiór tworzą anglicyzmy mające status internacjonalizmów. Udział anglicyzmów w poszczególnych sferach klasyfikacji tematycznej słownictwa w znacznym stopniu odzwierciedla tendencje nazewnictwa charakterystyczne dla polszczyzny XXI w. Wyjątkiem jest sfera CZŁOWIEK JAKO ISTOTA PSYCHICZNA, której w zasobie założeń angielskich przysługuje dopiero ranga 5, podczas gdy w zbiorze wszystkich nowych leksemów – ranga 2, a w całym zasobie WSJP PAN nawet 1. Struktura połowa XXI-wiecznych anglicyzmów rangowo tylko częściowo jest paralelna do struktury sferycznej. Z kolei jej porównanie z udziałem wszystkich XXI-wiecznych leksemów w poszczególnych polach uwidacznia pewne zbieżności, ale i różnice między nimi – „Zasady współżycia społecznego”, „Czas wolny”, „Ubranie”, „Działalność artystyczna człowieka”, „Relacje międzyludzkie” i „Praca” mają identyczne lub podobne rangi, natomiast domenami anglicyzmów są pola: „Komunikacja na odległość”, „Transport” i „Sport”. Analiza semantyczna potwierdziła, że nowe importacje z języka angielskiego wpisują się w obszary rzeczywistości ważne dla współczesnego człowieka oraz te, które lingwiści wskazywali już wcześniej jako sfery wpływów tego języka. Z analizy kwalifikatorów, którymi opatrzone są hasła opisujące anglicyzmy, wynika, że mniej więcej połowa z nich jest nacechowana pod względem pragmatycznym.

Literatura

- Bańko M. (2004): *Wykłady z polskiej fleksji*. Warszawa.
- Batko-Tokarz B. (2019): *Tematyczny podział słownictwa współczesnego języka polskiego. Teoria, praktyka, leksykografia*. Kraków.
- Cierpich-Kozieł A., Mańczak-Wohlfeld E., Witalisz A. (2025): *Nowy słownik założeń angielskich w polszczyźnie*. Kraków.
- Mańczak-Wohlfeld E. (1995): *Tendencje rozwojowe współczesnych założeń angielskich w języku polskim*. Kraków.
- Mańczak-Wohlfeld E. (2006): *Angielsko-polskie kontakty językowe*. Kraków.
- Mańczak-Wohlfeld E. (2007): *English studies in Poland (with reference to linguistics)*. [W:] *Exploring Language at the Interface*. Red. M.Y. Tseng. Taipei, s. 209–235.

- Mańczak-Wohlfeld E. (2008): *Influences of English in contemporary Polish*. [W:] *Linguistic Changes in Post-Communist Eastern Europe and Eurasia*. Red. E. Andrews. New York, s. 88–102.
- Mańczak-Wohlfeld E. (2012): *The status of English lexis in Polish*. [W:] *Languages in Contact 2011*. Red. Z. Wąsik, P.P. Chruszczewski. Wrocław, s. 165–175.
- Mańczak-Wohlfeld E. (2021): *Problemy związane z tworzeniem bazy zapożyczeń angielskich w języku polskim w ramach projektu GLAD (Global Anglicism Database)*. [W:] *Język polski – Między tradycją a współczesnością*. Red. E. Horyń, E. Młynarczyk, P. Żmigrodzki. Kraków, s. 662–673.
- Mańczak-Wohlfeld E. (red.) (2010): *Słownik zapożyczeń angielskich w polszczyźnie*. Warszawa.
- Mańczak-Wohlfeld E., Witalisz A. (2019): *Anglicisms in The National Corpus of Polish: Assets and limitations of corpus tools*. „Studies in Polish Linguistics” z. 4, s. 171–190.
- Markowski A. (2018): *Kultura języka polskiego. Teoria, zagadnienia leksykalne*. Warszawa.
- Waszakowa K. (2009): *Derywowane anglicyzmy jako wyraz ekspansji słownictwa potocznego i środowiskowego w języku mediów ostatniego ćwierćwiecza*. „Slavia Meridionalis” IX, s. 89–101.
- Witalisz A. (2007): *Anglosemantyzmy w języku polskim – ze słownikiem*. Kraków.
- Witalisz A. (2015): *English Loan Translations in Polish: Word-formation Patterns, Lexicalization, Idiomaticity and Institutionalization*. Frankfurt am Main.
- Witalisz A. (2016): *Przewodnik po anglicyzmach w języku polskim*. Kraków.
- Witalisz A. (2020): *Problems in studying loan translations*. [W:] *Mostly Medieval: In Memory of Jacek Fisiak*. Red. H. Sauer, P.P. Chruszczewski. San Diego, s. 476–494.
- Witalisz A. (2022): *Najnowsze metodologie badawcze w lingwistyce kontaktu i automatyczna ekstrakcja anglicyzmów*. „Język Polski” z. 2, s. 5–22.
- Zabawa M. (2012): *English lexical and semantic loans in informal spoken Polish*. Katowice.
- Zabawa M. (2017a): *English semantic loans, loan translations, and loan renditions in informal Polish of computer users*. Katowice.
- Zabawa M. (2017b): *Neosemantyzmy i zapożyczenia semantyczne jako odzwierciedlenie postępu technologicznego i zmian kulturowo-obyczajowych*. „Język Polski” z. 2, s. 94–104.
- Zabawa M. (2024): *O trudnościach metodologicznych w badaniu angielskich zapożyczeń właściwych w polszczyźnie*. „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego” LXXX, s. 99–110.
- Żmigrodzki P. (2025): *Słownictwo XXI-wieczne w „Wielkim słowniku języka polskiego PAN” – zasób i charakterystyka ogólna*. „LingVaria” nr 2, s. 75–94.
- Żmigrodzki P. (red.): *Wielki słownik języka polskiego PAN*, <<https://wsjp.pl>>, dostęp: 18.02.2026. WSJP PAN

